

Karamanning[1] qoK»yini, SoK»ngra chiqar oK»yini.Turk maqoli

Kichik poytaxtning qorishiq kochalari bugun gavjum edi. Xuddi bahordagi hayit bayramidagi kabi Yoshi ulug xotinlar, keng oq yengli, kumush jiyakli bozor kiyimlarini kiyishgan, oq potur[2] shimli baquvvat erkaklarning tola kozalarda taqdim etgan sharoblarini ichib joshar edilar. Yosh, qari, xotin va bolalardan iborat bolgan ohiri korinmagan bir B«Urta zanjiri baqirib, chayqalib olomonning ichidan otar, girdob tolqini holida aylana-aylana saroy oldida birikar edi. Cherkovlarning qongiroqlari guvullardi. Saroy darvozasining oldida jasur Boyarin otliqlari saf-saf bolib kutishardi. Ertalabdan beri ichgan sharoblarining tasiri bilan anchagina boshi aylangan mashhur qomondon dubulgasining qalqonini biroz orqaga surdi. Otining ogir uzangilari ustida gavdasini biroz kotardi. Oldinga qaradi. Yonidagi birinchi zobitiga:

- Haliyam koK»rinishmadi, - dedi.

- Kech qolishdi.

- Ha..

- Ajabo, nima uchun?

- Ahmoq turklar, nima boK»lardi. Tashrif degan narsadan, marosimdan nima ham tushinishardi?

- Yana B«Vizantiyaga loyiqmiz, deyshadi.

- Qayerda u noziklik?

- Qayerda?..

-

Oldilarida birdaniga kengaygan keng v`B`H`Urrav`B`K` halqasi ikkalasini ham jim qildi, otlarining jilovlarini tortib biroz orqaga tisarildilar. QoK»mondon istiqololini qozongan xalqning bu telbanamo, sarhoK»sh sevinchiga boqar, kayf olardi. Yarim behush qizlar nashali yigitlarning quchoqlarida, gaydalarning[3] ohangiga sherik boK»lar, v`B`H`Yashasin Shahzoda! Yashasin Shahzoda!v`B`K` naqoratlarini hayqirishar, yangi hukmdorlarining sharafiga qadahlarni sindirishib oK»ynarlar, sakrashardi. SoK»ng Eflak[4] tojini kiygan Popni Tergovichda[5] yenggan Mehmed Bey bir yildan beri oK»zini sanjak begi[6] elon qilgan edi. Ammo Eflakliklar bu hokimga boK»ysinmasdan Zips[7] Konti[8] Zapolyadan[9] yordam soK»ragan edilar. Bu tahlikali ittifoqdan hurkkan Mehmed Bey darrov ularning xaqlarini, imtiyozlarini, istiqollarni bergan edi. Moviy, bulutsiz ufqda yuksalgan quyoshning oydinligi qahramon Boyarin otliqlarining uzun nayzalarini yaltirattirdi. QoK»mondon zirhli koK»kragini koK»targan totli bir hayajon bilan bir xalqiga, bir navkariga boqar, etigidagi temir taqa bilan otini turtib koK»kka sapchitardi. Birinchi zobit uning kabi gavadali, kelishgan emasdi. Qora-qura, xunuk biri edi. Uzun sochlariga qirov tushgan, koK»sa yuzi ham zaif, ham burishiq edi. Nashali qoK»mondon hora[10] oK»ynaganlar oK»tgandan keyin yana otini oldinga surdi.

- Qonsiz bir zafar qozondik, dedi. Qora otining yolini silayotgan zobit:

- Qonsiz zafar boK»lmas!, - deb boshini chayqadi.

- Nimaga boK»lmasin?

- Chunki men turklarga ishonmayman

- Shubhalanishga hech oK»rin yoK»q! Biz hali rasmiy inqilobga harakat qilmasimizdan ular bizga habar joK»natdilar.

v`B`H`Boringlar, oK»zingizga bir bosh tayinlaganlar v`B`K` dedilar. Biz zotan shahzodamizni tahtga chiqargandik. Mana endi bizga hush keladigan, koK»nglimizni koK»taradigan harakatlar qilishyapti.

- Nishon yorligK»i, bayroq, dovul, choK»qmor yoK»llash koK»ngilga hush keladigan harakatmi?

- BoK»lmas nima?

- v`B`H`Tobe boK»lv`B`K`, degan alomatlar bular

Joshqin qomondon korinmagan bir yuzga musht uradiganday qolini yuqori kotardi. Gazabli bir shiddat bilan:

- Aslo! - deb baqirdi. Biz ortiq mustaqilmiz! Nishon yorligK»i istiqolimizni tasdiqlaydi. Bayroq, dovul, shoK»qmor ham podshohning shahzodamizga hadyalari

-

Zobit javob bermadi. QoK»mondon qadar ichmagani uchun turklarning haqiqatlarini haliyam xotirlay olardi. QoK»lini soniga tiradi. Otining qora yolini silay boshladi. Xalqning shovqini toshib, bir boK»ron kabi saroyning peshtoqlariga urilar, soqchi navkarlarning baland boK»yli otlarini hurkitib, tepindirar edi. OK»ynaganlarning ichidan oK»ziga zoK»rgK»a yoK»l ochib chiqqan bir otliq qoK»mondonga salom berdi:

- Elchi yonidagilar bilan birga manzilidan chiqdi- dedi.

- Juda yaxshi Yonida necha kishi bor?

- Uch yuz otliq!

QoK»mondonnig chap tarafidan navkarning gaplarini eshitgan zobit:

- Uch yuz otliqmi?, - deb birdaniga rangi oK»chdi.

- Ha

Bugungi tashrifdan masul boK»lgan qoK»mondon kuldi:

- Ha sizni turklar-ey Chorasiz qolishganda qanchalik kamayishadi. Qani eski gK»ururlari? Endi dunyo oK»zgardi. Rumelida[11] quvvatlari yoK»q. Mana endi shahzodamizga buyuk bir imperator muomalasi koK»rsatishyapti!

Birinchi zobit yana ham rangi oqarib soK»radi:

- Qayerdan angladingiz?

- Elchilarning darajasi, barobarida kelgan kishilarning soni bilan oK»lchiladi. Mana qara endi, podshohning hadyalarini, imtiyoz yorligK»ini uchyuz otliq bilan bir elchi olib kelyapti!

- Elchi bularni yolgK»iz olib kelsa edi yana yaxshi boK»lardi.

- Nimaga?

- Yani aytdim qoK»ydimda

- Agar shunday qilsalardi biz ularni qabul qilmasdik.

- Nima uchun?

- Chunki sharaf-shonimizga loyiq boK»lmasdi. Bir buyruq, bir lutf-karam, bir ehson kabiHolbuki mulozimlar bilan birga uchyuz otligK»i boK»lgan elchi nima degani bilasanmi?

- Nima degani?
- Podshoh bizning shahzodamizga: в ЁќMen bilan ayni darajadasanв Ёќ demoqchi.
- Koshki bir hil boќ›lmasaydida, bu uchyuz otliq Eflakka kirmasa edi!
- Sen aqildan ozibsan Dimko.

Birinchi zobit acchiq acchiq kulimsiradi. Tuksiz yuzini burishtirdi. Xayolchan, soќ›nik koќ›zlarini otining yolidan oќ›girib qoќ›mondoniga qaradi:

- Men aqildan ozdim demakki?, - dedi.
- Azim Eflakning ichida uchyuz otliqdan shuphalanyabsan. Bular elchining mulozimlari. Naqshli nayzalariga, bezakli kiyimlariga, jiyakli kimhob toќ›nlariga, kumush egarlariga aldanma Yaltirogќ›ligi bilan koќ›zga tashlanadi ammo, qoќ›llarindan bir ish kelmaydi.
- Bular turk emasmi?
- Turk boќ›lsa nima qilibdi.?
- Qilichlari qancha bezakli boќ›lsa ham yana keskindir!
- Sen qoќ›rroqqsan! Bir tutam otliq, uchyuz kishi, buyuk bir davlatning ichida nima qila olardiki?

Qoќ›mondon saroyning oldidagi otliqlarga, ularning atrofida zich nizomda turgan yalangќ›och qilichli piyodalariga bir nazar tashladi. Soќ›ngra otini oќ›ynatib zobit tarafga burildi:

- Faqatgina shu maydonda toќ›rt mingdan ortiq askarimiz bor!, - dedi. Turklar tashrifda bir qoќ›pollik qilishsa hammasini в Ёћpufв Ёќ deb uchirib yuboramiz.

Gaydalar tindi. Maydonning shovqini birdaniga toќ›xtadi. Hora zanjirlari tarqaldi. OK›rtadan keng bir yoќ›l ochildi.

Podshohning yoќ›llagan elchi Turk, oq bir otning ustida, boshida yuksak sallasi chayqalib kelar, uzun toќ›ning etaklari esa ikki yonida silkinardi. Orqasidan otlarini tez-tez choptirayotgan jiyak kiyimli, naqshinkor qilichli mulozimlar bu yerlik xalqqa kulimsirab qarardilar. Saroyga ellik-oltmish qadam qolganda soqchilarning mashhur qoќ›mondoni otini koќ›kka sapchitib oldinga intildi. Elchining oldigacha keldi. Salom berdi. Shu holatda toќ›xtab turdi. Yoniga kelgan tarjimoniga:

- Bu yerda otdan tushasizlar. Shahzodamizning saroyiga piyoda borasizlar, - degizdi.

Kamtarin Turk:

- Hoќ›p- dedi.

Otidan tushdi. U keng yelkali, oќ›rta boќ›yli, moќ›ylovi pastga egilgan, qorachadan kelgan odam edi. Porloq ipak toќ›ning ostidan koќ›ringan qoќ›yiq yashil rangdagi zarbop kiyimlarining, qimmatbaho toshlar bilan bezalgan qilichining hashamati, qoќ›polgina vujudiga unchalik uygќ›un emas edi. Hatti-harakatlari nozik, kibor kishini emas, sokin askarni eslatardi. Gavjum maydon uch yuz turk bilan ogќ›ziga qadar toќ›lganday edi. Kelganlarni qarshilashdan masul qoќ›mondon gerdayib, tarjimonining yordami bilan yana bir taklif keltirdi:

- Mulozimlaring bu yerda qoladi. Shahzodamizning huzuriga yolgќ›iz kirasan.

Turk tarjimonidan soќ›radi:

- Podshohimizdan olib kelgan hadyalarimni qanday qilib yolgќ›iz tashyman?

Tarjimon qoќ›mondonga tushuntirdi. Olgan javobini Turkcha takrorladi:

- Yoningga uch kishi olasan. Ular ham yayov holda orqangdan podshohimizning huzurlariga hadyalarni olib kelishsin.

- Hoќ›p

- Qani boќ›lmasa.

Qoќ›mondon otini koќ›kka sapchitib в ЁћUrta, urra!в Ёќ deya oќ›zini olqishlagan xalqqa boќ›ynini egib koќ›pirardi. Bu qanday zafar edi! Mana bu yerda ulugќ› turk elchisi orqasidan yayov kelardi. Saroyning eshigiga kelganda otdan sakradi.

Tarjimon vositasiyla qanday qilib orqasidan huzurga kirishlarini, qanday salom berishlarini, qanday qilib hurmat bilan turishlari kerakligini elchiga va teri qoplamali bir dovul, qizil qopga solingan bir bayroq, ogќ›ir bir choќ›qmorni toshigan uch askarga anglatdi. Qilichini sugќ›irdi. Tosh zinalardan bir hamlada yuqori chiqdi. Katta dahlizdan oќ›tdi. Yangi shahzodaning mulozimlari turk elchisini koќ›rish uchun eshiklarga toќ›planardilar. Elchi buyuk sallasini tebratib-tebratib qadam tashlardi.

Qadamlari ham siyrak, ham ogќ›ir edi. Atrofida unga qaraganlarga kulimsirar, salom berardi. Yirik, qora koќ›zlari juda xursand, juda porloq boqardi. OK›ng qoshini yuqori chimirib olgan, qoќ›li bilan sallasini tuzatardi. Qoќ›mondon toj zaliga kelganda toќ›htadi, orqaga qaytdi. Turklarning kiyimlarida tashrifga zid bir narsa bormi, deb diqqat bilan hammasiga bir-bir qarab chiqdi.

Soќ›ngra qoќ›li bilan elchining peshonasiga egilgan sallasini biroz orqaga itarib tuzatdi. Shahzodaning huzurida qanday egilajaklarini imo-ishorat bilan anglatdi. Soќ›ngra ikki tarafida qinsiz qilich ushlab turgan navbatchilarning yonidagi baland eshikning pardasini ochdi. Eshikdan birinchi boќ›lib kirdi. Taxtda oќ›tirgan shahzodaga toќ›gќ›ri yurdi. Yergacha egilib salom berdi. Keyin orqasiga tisarilib tashqariga chiqdi. Elchi bilan uch turk oќ›rtada qoldilar. Yuksak taxtning atrofiga butun Boyarin rayislari, mashhur qahramonlar, Voyvodalar[12] tizilgan edilar. Hammasi tippa-tik turardi. Ochiq panjaralardan kirgan namli nur bu ogќ›ir saroy sukunatiga qorishar, gavjum zalga kimsasiz ibodat yeri koќ›rinishi berardi. Elchi qoќ›ynidan chiqargan maktubni oќ›pib boshiga qoќ›ydi. Soќ›ngra yerga tikilgancho toќ›gќ›riga qarab yurdi. Maktubni taxtida toshlar bilan bezalgan haykalday qimirlamay oќ›tirgan shahzodaga uzatdi. Shahzodaning oќ›ng qoќ›lida oltin bir aso bor edi. Chap qoќ›li bilan olgan maktubiga gќ›oyat ahamiyatsiz bir narsaday mensimay qaradi. Soќ›ngra chap tarafida turgan, sallasiga moviy pat qadalgan yosh yordamchisiga berdi. Elchi yana koќ›zlarini yerga tikkanicha orqagasiga qarab yurdi va oќ›rtadagi askarining yelkasidan choќ›qmorni oldi. Bu gќ›oyat ogќ›ir, oltin bezakli, sariq sopli bir jihoz edi. Elchi takror yerga qarab yurar, kulimsirardi. Butun koќ›zlar uning harakatini taqib qilardi. Elchi taxtning yoniga keldi. Toќ›satdan.koќ›z bilan ilgќ›ab boќ›lmas tezlikda yuqoriga koќ›targan bu qoќ›rqinch choќ›qmor bilan shahzodaning olmosli tojiga bir tushirdi

Zaldagi hech kim qimirlay olmadi. Hammasi turgan yerida toshday qotib qoldi. Hamon toќ›ning ostidan buyuk bir qilich sugќ›urgan elchi rumiy tilida:

- Mana koќ›rdingiz a.Istiqloq savdosiga tushgan osiy jazosini yedi! - deb hayqirdi. Elchining koќ›zlari olovday yonar, goќ›yo boќ›yi birdaniga devday uzaygan, sallasining uchi keskinlashgan, pastga osilgan moќ›ylovlari tikkayganday edi. Boyarin rayislari, zirhli askarlar, qahramon voyvodalar jonsiz kabi qimirlasholmas, taxtida boshi ezilgan hukmdorlariga qarab titrardilar. Elchi zalning oќ›trasidagi askarlariga qarab:

- Hasan, sen eshikka borib dovul chal! Mustafa! Sen ham rumiycha nara ot. Maydondagi askarlar hamon quollarini yerga tashlab

This is not registered version of TotalDocConverter

taslim bo'lgan bayroq tutgan askarga:

- Qani tezda yugir, maydonga bayroqni tik!, amrini berdi.

- Amringiz bosh ustiga

- Amringiz bosh ustiga - deb uchchalasi ham yugirib tashqariga chiqishdi.

Saroy xalqi qorong'uga devorlarga yopishtirilgan porloq, muhtasham zarli rasmlarday ovoz chiqarmasdan, sokin, jonsizday turardilar. Haliyam ichlaridan hech kimsa qimirlamagandi.

Mum rangi chehralarning hayron boqishlari qarshisida to'ng'ining uzun etaklarini yelkasiga otdi. Qilichini qiniga suqdi. Egilib ezgan boshining ustida turgan qonli cho'qmorni oldi. Yerga qo'ydi. So'ngra taxtdagi o'likni yerga tushirib uning yeriga o'tirdi. GK'oyat aniq Rumiylar tilida:

- Qani podshoh nomiga menga itoat qilinglarchi!, - dedi.

Sababi bilinmagan bir qo'rquvning ajablanarli hayajoni bilan tillari tutilgan bo'ri mo'ynali boy Boyar rayislari, ulkan qilichli jasur jangovarlar, polat zirhli voyvodalar, ikki daqiqa oldingi hukmdorlarining hali sovumagan jasadini ezib, bir zarba bilan Eflakni zabt etgan bu qo'rqinch turkning qo'lini o'par, yuziga qaray olmasdilar.

Saroy tashqarisidagi soqchilar ham, ichkaridagilarday dong qotib qolgan, qo'rquvdan qimirlay olmasdilar. Qurollarini yerga tashlab, taslim bo'ldilar. Faqat ikki kishining, yani dovul cholg'an askarga вѣнь Tashrifni buzyapsanвѣк deb qilich ko'targan sarho'ksh qo'mondon bilan, zudlik bilan qochmoqchi bo'lgan zobitning kallasi uchirildi. Faqat bu qadar

в† Karaman - Turkiyadagi viloyatlardan biri.

в† Potur - Oyoq qismi tor shim.

в† Gayda - Skandinaviyaga xos cholg'u asbobi.

в† Eflak - Ruminiyaning tarixiy joylaridan biri.

в† Tergovich - Vengriyadagi shaharcha.

в† Sanjak begi - Usmonli sulolasining so'ng paytlarida davlat tarafidan tayinlangan, bayroqlardan masul bo'lgan shaxs.

в† Zips - Vengriyadagi shahar.

в† Konti - GK'arbda asilzoda erkaklar uchun qo'llanilgan isim.

в† Zapolya - Vengriyaning bosh qo'mondonlaridan biri.

в† Hora - Bir qancha kishining qo'lma-qo'l ushlab musiqaga hamohang shaklda o'ynaydigan GK'arbg'a maxsus raqs turi.

в† Rumeli - Vizantiya Davlatinin yerlari, manosida aytilgan so'z.

в† Voyvoda - Usmonlilarning Eflak va Bogdan beklariga bergan ismlari.